

Poročilo s kongresa o kazenskopравnih reformah v svetu in v Turčiji (»Congress on the criminal law reforms in the world and in Turkey«), Istanbul in Ankara, 26. maj – 4. junij 2010

V Istanbulu in Ankari je od 26. maja do 4. junija 2010 potekal kongres o reformah svetovnih kazenskopравnih sistemov. Njegov namen je bil obeležiti peto obletnico reforme turške materialne kazenske zakonodaje. Kongres se mi je zdel zanimiv in pomemben prav zaradi svojega namena. Turki so (upravičeno) ponosni na svojo novo kazensko zakonodajo, in to navdušenje tudi radi pokažejo. Reforma je bila namreč dolgotrajna, premišljena in dosledna. Potekala je več kot deset let, pri njej pa so sodelovali domači in tuji (zlasti nemški) strokovnjaki. Turki so sprejeli zakonodajo po tujem vzoru, pri tem pa tujih določb niso enostavno prepisali, ampak so jih prilagodili svojemu pravnemu sistemu. Že zaradi načina sprejetja turškega Kazenskega zakonika, ki je začel veljati 1. junija 2005, menim, da so Turki nanj upravičeno ponosni. Mislim tudi, da bi se lahko slovenski zakonodajalec in strokovnjaki od turških marsičesa naučili.

Turki se tudi zavedajo, da delo ni končano s sprejetjem zakonodaje, ampak je pomembna tudi njena uveljavitev. Zato nameravajo vsako leto na nacionalni ravni, vsako peto leto pa na mednarodni ravni preverjati učinkovitost rešitev svoje kazenske zakonodaje. Tudi letošnji kongres je bil dokaj ambiciozno zastavljen, saj je v desetih dneh na njem sodelovalo 200 tujih in turških strokovnjakov za materialno kazensko pravo, med njimi na primer tudi *prof. Thomas Weigend* in *prof. Francisco Munoz Conde*.

Začetek kongresa je bil obarvan procesno. Prvi sklop predavanj se je tako vrtel okoli odnosa med mediji in kazenskim postopkom. *Prof. Kühne* je razpravljal o omejitvah poročanja medijev o kazenskem postopku z vidika sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (EKČP), *prof. Kindhäuser* pa je predstavil prispevek o kaznivih dejanjih v zvezi s poročanji medijev v fazi preiskave in glavne obravnave. Naslednja sekcija se je osredotočila na odnos med (državnim) tožilstvom in nosilci preiskave. *Prof. Weigend*, ki je sicer strokovnjak za materialno kazensko pravo, je predstavil osnove teorije različnih modelov kazenskih postopkov. V prispevku je želel povedati, da se razlike med posameznimi modeli zmanjšujejo oziroma da v praksi razlike niso tako velike kot v teoriji. Špansko ureditev je predstavil *prof. Cancia*; zanimivost španske ureditve je predvsem, da pozna *actio popularis* in da lahko različni subjekti hkrati sprožijo več kazenskih postopkov zoper isto osebo zaradi istega dogodka. Tudi poročilo *prof. Ölcerjeve* z Nizozemskega je bilo zanimivo, saj je predstavila, kako so se v praksi postopoma

uveljavili, nato pa še v kazenski zakonodaji uzakonili posebni metode in sredstva (policisti pod krinko, navidezni odkup itd.). Na Nizozemskem so te metode najprej v praksi uporabili policisti določene specialne skupine, šele nato, ko so ugotovili obstoj mnogih moralnih in pravnih problemov, pa so bile tudi uzakonjene.

Tudi drugi dan je bil procesno obarvan, namenjen pa je bil predvsem obravnavi posebnih metod in sredstev, zlasti prisluškovanja. Zanimivo je na primer, da v skladu s turško kazensko zakonodajo ni mogoče prisluškovati v zasebnih prostorih, ki so v lasti obdolženca.

Ko se je kongres preselil z Istanbul Kültür Üniversitesi na Istanbul Üniversitesi, najstarejšo univerzo v Istanbulu (mimogrede, ustanovljena je bila leta 1453, ko so Turki osvojili Bizanc), se je spremenila tudi tema. Začele so se namreč predstavitve nacionalnih poročil o stanju in reformah (zlasti materialne) kazenske zakonodaje v Evropi pa tudi v drugih državah (na primer v Kazahstanu, Iranu, Iraku, Maleziji itd.). Ta del se je začel s predstavitvijo nemškega poročila o trenutnem stanju nemškega kazenskega prava. *Prof. Wröbel* s Poljskega se je osredotočil na predstavitev načela zakonitosti v poljskem kazenskopравnem sistemu, in sicer s stališča kršitev in ogrožanja. To načelo naj bi bilo po njegovem mnenju ogroženo tudi zaradi neprestanega spreminjanja kazenske zakonodaje in tudi zaradi nedoločene evropske in mednarodne zakonodaje.

Slovensko poročilo je predstavil *prof. Korošec*; osredotočil se je na razloge upravičenosti v skladu z KZ-1, predvsem pa na novo ureditev privolitve oškodovanca.

Naslednja sekcija se je osredotočila na organizirano kriminaliteto. *Prof. Husabö* z Norveškega je predstavil razvoj oblik udeležbe v vseh dosedanjih norveških kazenskih zakonikih, *prof. Kemp* iz Južnoafriške republike pa se je osredotočil na kazenskopравno zakonodajo v zvezi z organizirano kriminaliteto.

Hrvaško poročilo je predstavila *prof. Turkovičeva* z zagrebške pravne fakultete. Osredotočila se je predvsem na sprejemanje novega hrvaškega kazenskega zakonika. *Prof. Turkovičeva* je vodja strokovne skupine, ki pripravlja novi kazenski zakonik, zato je predstavila nekatere dileme, s katerimi se ukvarjajo člani te strokovne skupine (različne oblike skrajne

sile, ukrepi za nevarne storilce kaznivih dejanj po prestajanju kazni, opredelitev posilstva in drugih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, ki naj bi temeljila predvsem na pomankanju soglasja oškodovanca, itd.).

Zanimivo je bilo tudi poročilo iz Irana. Prof. Saney je predstavil razvoj iranske kazenskopravne zakonodaje. Pred islamsko revolucijo je bil v Iranu v veljavi kazenski zakonik po francoskem vzoru, sedaj pa velja pravo iz petih božjih knjig, obstajajo pa še drugi (dopolnilni) pravni viri, na primer mnenja pomembnih verskih voditeljev. Prof. Saney je poudaril, da to kazensko pravo temelji na t. i. *blood money*, tj. denarju, ki ga je mogoče plačati žrtvi ali njeni družini, da se kazen ne izvrši, ter na diskriminaciji žensk in nemuslimanskih verskih skupin.

Prof. Nasheva iz Velike Britanije je predstavila zadnje spremembe v britanski kazenski zakonodaji, zanimiva je bila zlasti predstavitev ureditve pripora pred vložitvijo obtožnice. Po 11. Septembru 2001 so v Veliki Britaniji skušali podaljšati obdobje, ko je osumljenca mogoče držati v priporu brez vložene obtožnice, saj ga po vložitvi obtožnice ni več mogoče zaslišati. S tem so sicer delno uspeli, a ta ureditev postaja nerelevantna, ker skuša britanska oblast v zadnjem času to oviro premagati še na drug način, in sicer z uvajanjem možnosti zaslišanja po vložitvi obtožnice. V tem primeru tako dolžina pripora pred vložitvijo obtožnice ni več toliko relevantna, saj je glavni namen tega pripora zaslišanje osumljenca.

Zanimivo je bilo še predavanje *prof. Keijzerja* z Nizozemskega, ki se je osredotočil na problematiko naklepa in poskusa, in zlasti na vprašanje, ali je mogoč poskus iz eventualnega naklepa. Nizozemska kazenska zakonodaja to konstrukcijo omo-

goča, sam pa ji nasprotuje. Postregel nam je tudi z (resničnim) primerom, v katerem se je pojavilo vprašanje, ali je storilcu mogoče očitati (vsaj eventualni) naklep do poskusa usmrtilive.

Na žalost lahko na podlagi predstavljenih nacionalnih poročil zaključim, da je bistvena značilnost kazenske zakonodaje večine na konferenci prisotnih držav hitro, nepremišljeno in pogosto spreminjanje, ki temelji na populističnih in političnih motivih ter na pritisku javnosti po strogem kaznovanju zdaj ene, drugič druge vrste kaznivih dejanj. Izjemo predstavljata na primer hrvaški in turški primer.

Zadnja postaja kongresa je bila Gazi Üniversitesi v Ankari. Tu so tuji gostje predstavili predvsem teme s področja kazenskih sankcij (pogojna obsodba, mediacija, alternativne sankcije itd.), težišče pa je bilo na turških kritičnih prispevkih o novi turški zakonodaji. Tudi oni so se osredotočili predvsem na kritiko ureditve alternativnih sankcij in mediacije.

Na koncu lahko zaključim, da je bil to zame do sedaj najobsežnejši in najdaljši pa tudi eden izmed najbolje organiziranih kongresov materialnega kazenskega prava. Rečem lahko, da so me turški gostitelji prijetno presenetili s svojo novo kazensko zakonodajo (zlasti s pristopom do njenega spreminjanja), izkazali pa so se tudi na organizacijskem področju. Upam samo, da Turčija ne zaostaja za svetovnim trendom spreminjanja in spreminjanja kazenske zakonodaje; da ni v fazi, v kateri smo bili v Sloveniji na začetku devetdesetih let, in ni na poti v fazo, v kateri smo v Sloveniji trenutno in v kateri (včasih?) zelo nepremišljeno spreminjamo zakonodajo.

Sabina Zgaga

Poročilo s poletne šole o Mednarodnem kazenskem sodišču

Galway, Irsko, 20.–24. junij 2010

V Galwayu na Irskem je letos potekala že enajsta poletna šola o Mednarodnem kazenskem sodišču (MKS) pod vodstvom *Williama Schabasa*, znanega strokovnjaka za mednarodno kazensko pravo in pravo človekovih pravic. Letos je bila ta šola še posebej pomembna, ker se je tik pred njo končala revizijska konferenca Rimskega statuta v Kampali v Ugandi, kjer so predstavniki držav podpisnic Rimskega statuta sprejeli med drugim tudi opredelitev agresije, pogoje za izvrševanje pristojnosti MKS za to mednarodno hudodelstvo ter pogoje za ratifikacijo tega amandmaja Rimskega statuta. Zato so bila seveda ta vprašanja v središču pozornosti tudi na poletni šoli.

Kot prvi govornik je nastopil seveda *William Schabas*; v uvodnem nagovoru je podal zgolj okvirno zgodovino mednarodnega kazenskega prava, nato pa je besedo prepustil prvemu predavatelju, *Johnu McManusu*, ki je v kanadskem ministrstvu za pravosodje pristojen za pregon mednarodnih hudodelstev. Predavatelj se je osredotočil na udeležbo v mednarodnih hudodelstvih, kot osnovno tezo pa je postavil trditev (s katero se strinjam), da ima MKS do udeležbe precej drugačen pristop kot Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (MKSI) in Mednarodno kazensko sodišče za Ruando (MKSR). Pri tem je opozoril, da je dosedanja praksa MKS zavrnila upo-

rabo instituta skupnega hudodelskega podviga in da se je osredotočila na subjektivno-objektivno teorijo storilstva po Roxinovem vzoru. To je utemeljil tudi s tem, da sodelovanje v skupini s skupnim namenom po odstavku d 25. člena Rimskega statuta ne predstavlja pravne podlage za uporabo skupnega hudodelskega podviga, čeprav je *Cassese* kot sodnik MKSJ to določbo razumel prav v tem smislu.

Schabas je kot problematično izpostavil rešitev, da je napeljevanje kaznivo le, če je bilo mednarodno hudodelstvo vsaj poskušeno. Meni, nasprotno, se taka rešitev ne zdi sporna. Gre za tipično izpeljavo načela akcesornosti, v skladu s katerim je udeležba kazniva le, če je kazniv storilec kaznivega dejanja.

Mohamedu M. El Zeidyju, ki je trenutno zaposlen kot strokovni pomočnik (*legal officer*) v predobravnavnem senatu MKS, je predaval o načelu komplementarnosti v Rimskem statutu. Če je namreč MKS ustanovljeno zato, da vstopi, ko nacionalni sistem ne dela tistega, kar je zavezan po mednarodnem pravu, potem je treba najprej opredeliti, kdaj nacionalni sistem ne deluje primerno in zadostno. Zaenkrat pred MKS še ni sodne prakse o tem, kdaj je nacionalni sistem, ki deluje, a nezadostno, nesposoben in noče preganjati mednarodnih hudodelstev. Obstaja le sodna praksa za primer, ko je nacionalni sistem popolnoma neaktiven. Kljub temu je predavatelj opozoril, da gre pri pogoju, da država noče preganjati nujno za slabo vero države, pri nesposobnosti pa za objektivni kriterij nesposobnosti pregona zaradi popolnega ali delnega razpada državnega sistema. Zastavili sta se tudi vprašanji, ali lahko država MKS preda situacijo ali tudi primer in kakšna je sploh razlika med pojmom. Predavatelj zagovarja stališče, da je mogoče predati le situacijo, tj. relevantno dogajanje v določenem časovnem obdobju na določenem ozemlju (na primer situacija Ugande po 1. juliju 2002). To tudi pomeni, da sodišču ni mogoče predati primera zoper konkretnega osumljenca, ampak je šele naloga tožilca MKS, da odloči, kdo je osumljenec mednarodnih hudodelstev v tem časovnem obdobju na določenem teritoriju. Problem sedanjih odprtih situacij pred MKS je, da niso časovno zaključene (kot na primer tista iz Ugande) in zato lahko trajajo neomejeno dolgo, bi pa verjetno bilo primerno določiti končno časovno točko. Z enakim problemom se je ubadalo tudi MKSJ, ki je imelo mandat od 1. januarja 1991, zato bi prišlo v njegovo pristojnost tudi NATOVO bombardiranje Srbije.

Drugi del testa komplementarnosti je pomembnost zadeve (*gravity*). Tudi tu ni jasno, kako se pomembnost zadeve meri: na primer s posledicami mednarodnega hudodelstva. Namen tega kriterija naj bi bil preprečiti nepomembne postopke. Ta del testa se zaenkrat sploh še ni presojal, zato na vprašanje, kaj določa pomembnost zadeve, še ne moremo odgovoriti. Verjetno bo pa to treba opredeliti, saj je drugače odločitev, katere zadeve bo prevzelo MKS, povsem politična.

Schabas se je v svojem predavanju osredotočil na novosti revizijske konference na področju agresije. Sama definicija agresije na konferenci v Kampali ni bila več sporna ter temelji na opredelitvi agresije kot kršitve mednarodnega prava, ki je podlaga za odgovornost držav glede na Resolucijo Generalne skupščine 3314 s 14. decembra 1974. Gre za uporabo oboroženih sil ene države zoper drugo državo v nasprotju z Ustanovno listino Organizacije združenih narodov (UL OZN), izvrši pa jo lahko vojaški ali politični vodja. Definicija agresije iz omenjene resolucije je že uveljavljena v mednarodnem kazenskem pravu, le da bo sedaj predstavljala podlago za individualno kazensko odgovornost, in ne le podlago za odgovornost držav. Mednarodno hudodelstvo agresije je torej eno izmed naštetih izvršitvenih ravnanj, ki hkrati predstavlja tudi hudo kršitev UL OZN.

Poleg opredelitve agresije so na konferenci sprejeli še sprožitvene mehanizme za to mednarodno hudodelstvo, bodisi po državi članici ali tožilcu (*proprio motu*) ali pa na drugi strani po Varnostnem svetu (VS). Slednja različica ni problematična, sporna pa je bila možnost, če VS ne ugotovi dejanja agresije. V tem primeru se tožilec lahko obrne na predobravnavne sodnike (ne na posamezni senat, ampak na vse predobravnavne sodnike), ki lahkoodobrijo preiskavo za mednarodno hudodelstvo agresije, čeprav VS ni dal privolitve. Tudi v tem primeru še vedno ostaja sporno, na podlagi česa ti sodnikiodobrijo ali zavrnejo preiskavo za agresijo. Odločitev vsekakor ne bi smela biti politična, a ob odsotnosti drugih kriterijev dvom o nepolitičnosti potencialne odločitve ostaja.

Za uveljavitev te spremembe Rimskega statuta je potrebna ratifikacija tridesetih držav, poleg tega pa ponovna odločitev tridesetih držav, da se začne pristojnost za agresijo dejansko izvrševati. Potem velja ta sprememba in pristojnost MKS za agresijo za državo podpisnico Rimskega statuta (in ne zgolj amandmaja!) in za njeno ozemlje, ne velja pa za primere, ko je agresor država nepodpisnica Rimskega statuta. Še vedno pa lahko država podpisnica Rimskega statuta izda deklaracijo, da člen o agresiji zanjo ne velja, tega pa ne more storiti država nepodpisnica Rimskega statuta, kar postane pomembno zlasti v primeru, če MKS primer preda VS. V tem primeru lahko namreč MKS izvršuje pristojnost tako za države podpisnice kakor tudi za države nepodpisnice Rimskega statuta. Torej je v tem primeru ugodneje biti država podpisnica Rimskega statuta, saj ima država tako možnost podati deklaracijo o izključitvi pristojnosti za agresijo.

Naslednji predavatelj *Ray Murphy* iz *Irish center for Human Rights* se je osredotočil na vojna hudodelstva in na njihovo sistematično obravnavo v 8. členu Rimskega statuta. To predavanje je bilo zelo uporabno, ker so ravno vojna hudodelstva najbolj raznolika mednarodna hudodelstva in ker je prav tu najbolj pomembno poznavanje mednarodnega humanitarnega prava, saj

je bit inkriminacije pravzaprav v kršitvi pravil mednarodnega humanitarnega prava, zlasti Ženevske in Haaške konvencije.

Hector Olasolo z Univerze v Leidnu je predaval najprej o sprožitvenih mehanizmih pred MKS. Tudi on je zastavil relevantno vprašanje, kako se odločiti, v katerih situacijah se bo MKS vpletlo, saj so take vse situacije po 1. juliju 2002, ko je Rimski statut začel veljati (in ko je začel veljati za posamezno državo, če je pristopila kasneje). Prav tako je bil tudi Olasolo mnenja, da je mogoče prigrasiti zgolj situacijo, ne pa tudi primera, saj bi bile drugače odločitve o pristojnosti MKS še bolj politične (preganjala bi se na primer zgolj ena stran v določeni situaciji, ne pa tudi druga). S prigrasitvijo primera bi tako države lahko na primer obračunavale s svojimi uporniki. Opozoril pa je tudi na to, da Rimski statut ni dosleden v uporabi izrazov situacija in primer, zato je potrebna inovativnost, da ga je mogoče razlagati enovito in sistematično.

V predavanju o splošnih načelih kazenskega prava je isti predavatelj najprej obravnaval vire prava v postopku pred MKS. V nasprotju z vsemi ostalimi mednarodnimi in hibridnimi sodišči, ki so delovala *ex post factum*, pa MKS strogo zavezuje načelo zakonitosti. Zato so pravni viri toliko bolj zanimivi. Na prvem mestu so tako Rimski statut, Znaki kaznivih dejanj in Pravila o postopku in dokazih. Če je pravilo določeno v teh virih, potem velja to pravilo in je tudi relevantno samo to pravilo. Kaj določa običajno mednarodno pravo za ta primer, pa čeprav drugače, nas ne zanima. Šele če rešitve v teh virih ni, so relevantni naslednji viri (mednarodne pogodbe, načela in pravila mednarodnega prava oboroženih spopadov). V zvezi z njimi se postavlja vprašanje, ali in koliko so na tem mestu relevantni običajno mednarodno pravo ter sodna praksa drugih mednarodnih in hibridnih sodišč. Nato so relevantna še splošna načela, ki so izvedena iz nacionalnih pravnih sistemov, vsi pravni viri pa morajo biti skladni s splošnimi standardi človekovih pravic. Spet se postavlja vprašanje, kako in na podlagi česa se merijo ti standardi. Ali na podlagi prakse in ureditve EKČP, medameriške komisije za človekove pravice, afriške komisije za isto vprašanje iščemo neke minimalne skupne standarde? Predhodne odločitve MKS za MKS niso zavezujoče in njihova avtoriteta temelji predvsem na prepričljivosti in avtoriteti sodnikov, ki so jo spisali. Zato na MKS prihaja do neskladja v sodni praksi med različnimi stopnjami ali celo med različnimi senati iste stopnje.

V okviru predavanja o individualni kazenski odgovornosti je isti predavatelj opozoril na to, da je edino pripravljalo dejanje v Rimskem statutu tisto pri genocidu (ščunvanje k genocidu) in da je to neprimerno, saj bi imelo MKS drugače večjo preventivno vlogo, če bi lahko odreaagiralo že v pripravljalni fazi. To stališče sovпада z vse močnejšim trendom obnavljanja kaznivosti pripravljalne faze kaznivih dejanj kljub spornosti kaznivosti pripravljanih dejanj, njegova prednost pa je le v tem, da je imelo namen oblikovati pripravljalo dejanje

kot posebno kaznivo dejanje (*delictum sui generis*) in ne kot *delictum preparatum* ali delikt lotevanja. Nato se je predavatelj osredotočil spet na udeležbene oblike v Rimskem statutu in na njihovo uporabo v sodni praksi MKS. Zanimivo je, da je odgovornost nadrejenega za kaznivo dejanje, ki ga izvrši podrejeni, označil za najmilejšo in najmanj pomembno obliko udeležbe, saj gre za golo kršitev vojaških pravil discipline in nadzora nad nadrejenimi.

McManus je v naslednjem predavanju govoril o vedno zanimivi temi: o udeležbi oškodovanca v postopku pred MKS. Z vidika anglo-ameriškega kazenskega postopka je seveda tako sodelovanje povsem nepredstavljivo, v kontinentalnem postopku pa poznamo določene oblike udeležbe; strinjam se s predavateljem, da je šla udeležba oškodovancev pred MKS predaleč, da se je celo sodišče tega zavedlo in jo začelo krčiti. Menim, da bi bilo najbolje, da bi se sistem pomoči in povrnitve škode žrtvam izločil iz samega kazenskega postopka pred MKS, saj je za to treba ugotoviti preveč dejstev, upoštevati pa je treba tudi, da gre za dogodke, kjer žrtev ni ena sama, ampak jih je več. Vse to preveč zapleta že tako dolge in zapletene postopke pred MKS. Na podlagi obsodilne sodbe bi pač zunaj MKS sprožili relevantne postopke.

Schabas je govoril še o razmerju med genocidom in hudodelstvu zoper človečnost ter pri tem poudaril element državne politike in da za genocid ni mogoče preganjati »ponorelega posameznika, ki deluje osamljeno«. Kasneje je predaval še o razmerju med Varnostnim svetom in MKS, zlasti glede mednarodnega hudodelstva agresije, začasne ustavitve postopka pred MKS, predložitve situacije na splošno in predložitve situacije Darfur posebej. Glede slednjega je prišel do zanimivega zaključka: po njegovem mnenju imuniteta Al Bashirja pred MKS ne izgubi veljavnosti, ker Sudan ni podpisnik Rimskega statuta in se tako na ta način ni odpovedal imunitetam. Vprašanje je, ali resolucija VS lahko to spremeni, saj se v njej izrecno ne govori o imuniteti.

Hakan Friman s Švedskega pa je na koncu predaval še o poteku postopka pred MKS; tudi iz njegovega predavanja se je videlo, da je ureditev postopka pred MKS kompromis med kontinentalnim in anglo-ameriškim postopkom.

Kot že rečeno, je bil poudarek letošnje poletne šole na dosežkih konference v Kampali, čeprav so bile tudi ostale teme enakomerno zastopane. Zanimivo bo videti, kako hitro bomo uspeli zbrati trideset ratifikacij in kaj se bo zgodilo 1. januarja 2017, ko mora trideset držav sprejeti odločitev o aktivaciji določb o agresiji. Štiri leta je trajalo, da je celoten Rimski statut ratificiralo enkrat večje število (šestdeset) držav. Verjamem, da bo depozitarju do leta 2017 uspelo zbrati potrebne ratifikacije.

Sabina Zgaga

NATOVA delavnica o obvladovanju ogrožanja okolja v jugovzhodni Evropi

Ljubljana, 28.–30. junij 2010

Od 28. do 30. junija letos je v Grand hotelu Union v Ljubljani potekal tridnevni delovni posvet z naslovom *Managing global environmental threats to air, water and soil – examples from South Eastern Europe*, ki se ga je udeležilo 40 strokovnjakov in raziskovalcev iz držav jugovzhodne Evrope in drugih delov sveta. NATOVA delavnica o obvladovanju ogrožanja okolja v jugovzhodni Evropi je zajela obravnavanje družboslovnih in naravoslovnih znanstvenih perspektiv o ogroženosti okolja v tem prostoru in zunaj njega. Namen posveta so bili kritična presoja obstoječega znanja o ogrožanju okolja, kot nove in pomembne teme, pomembne oblike ogrožanja nacionalne in globalne stabilnosti ter opredelitev usmeritev za prihodnje raziskovanje. Varstvo okolja je pomembno področje zanimanja sodobne družbe, še posebej v nastajajočih demokracijah in postkonfliktnih državah. Poleg tesnejšega sodelovanja med vladnimi predstavniki, znanstveniki, strokovnjaki, državno upravo in civilno družbo smo želeli s posvetom izboljšati medsebojne odnose in poiskati sprejemljive rešitve za zmanjšanje ogrožanja okolja kot nevarnosti za posameznika ter nacionalno in mednarodno varnost.

Cilji posveta so bili vzpostavitev mreže raziskovalcev in strokovnjakov na področju varstva okolja v regiji jugovzhodne Evrope, izmenjava novih idej in identifikacija učinkovitejšega odzivanja na okoljske grožnje, oblikovanje usmeritev za prihodnje sodelovanje na področju raziskovanja in izobraževanja v regiji ter priprava znanstvene publikacije o razumevanju in upravljanju groženj okolju v jugovzhodni Evropi.

Udeležence posveta je nagovorila ministrica za obrambo RS, dr. Ljubica Jelušič, in poudarila pomen organiziranja pričujočega posveta, saj tudi obrambne politike v Sloveniji upoštevajo spremembe v okolju kot grožnjo in so zato vključene tako v nacionalno kot tudi v mednarodno sfero zmanjševanja in odpravljanja okoljskega ogrožanja varnosti. Ogrožanje okolja ne pozna meja, zato je po mnenju ministrice nujno potrebno sodelovanje na vseh ravneh, tudi na območju JV Evrope, kar se najpogosteje izraža v obliki dvo- ali večstranskih sporazumov v regiji. Minister za okolje in prostor RS, dr. Roko Žarnić, je poudaril, da je mednarodno sodelovanje zelo pomembno, in pri tem dodal, da se veliko stvari, povezanih z okoljem in njegovim varovanjem, začne na lokalni ravni. Rektor Univerze v Mariboru, dr. Ivan Rozman, je dejal, da kadar gre za okolje in njegove spremembe, ni meja med skupnostmi in državami, saj smo vsi ljudje del istega planeta. Dr. Iztok Podbregar, direktor

Zavoda za varnostne strategije pri Univerzi v Mariboru, je dejal, da je konferenca velika čast za Univerzo v Mariboru, Zavod za varnostne strategije in Fakulteto za varnostne vede ter partnerje. Poudaril je, da so grožnje okolju zelo nepredvidljive, zato so potrebni strateški cilji za uspešno odzivanje na nastale težave in za njihovo reševanje. Samo tako je mogoče zagotoviti stabilnost v okolju in družbi. Dr. Dejana Dimitrijevič in dr. Gorazd Meško, direktorja NATOVE delavnice, sta pozdravila goste in izpostavila spoznanje, da še nikoli doslej zavedanje o človekovem vplivu na okolje ni bilo tako poudarjeno kot danes. Zavedanje in razumevanje sta pomembni za zagotavljanje varnega okolja. Pokazalo se je, da sta za uspešno reševanje nastalih vprašanj na področju ogrožanja okolja potrebni združevanje in sodelovanje med naravoslovjem in družboslovjem. To je tudi eden od namenov projekta, saj so potrebni nadgradnja in posodobitev znanja na področju varstva okolja ter ustvarjanje multidisciplinarnih mrež strokovnjakov in znanstvenikov, ki bodo sposobni pripravljati ustrezne predloge za povečanje okoljske varnosti

Dr. Charles B. Fields je vodil prvo sekcijo, z naslovom *Sodobni koncepti okoljskega ogrožanja varnosti – družboslovni in kriminološki vidiki*, v kateri so bili predstavljeni štirje prispevki. Katja Eman, Gorazd Meško in Charles B. Fields, avtorji prvega prispevka, so predstavili kriminološke vidike okoljskih groženj zoper zrak, vodo in zemljo. Avtorji menijo, da je ekološka kriminaliteta problem sodobne družbe in kot taka predmet preučevanja ekološke kriminologije, razmeroma nove veje kriminologije, ki opozarja na nevarnost in škodljivost postopkov uničevanja okolja in kot taka igra pomembno vlogo pri odzivanju na grožnje okolju, onesnaževanje zraka, vode in tal. Prav tako kriminologija aktivno išče rešitve za omejevanje in preprečevanje ljudem nevarnega ogrožanja okolja, pri čemer uporaba primerjalnih kriminoloških študij ponuja izmenjavo znanja in rešitev za druge države jugovzhodne Evrope in širše.

Sledil je prispevek avtorjev Teodore Ivanuše, Matjaža Muleja in Iztoka Podbregarja z naslovom *Invencijsko-inovativna difuzija (IIDP) z dialektično teorijo sistemov (DST) kot inovativen pristop k reševanju težav po naravnih nesrečah*. Težave, ki jih povzročajo naravne nesreče, je težko rešiti z enostranskim in neinovacijskim vedenjem, zato je tako za strokovnjake kot tudi druge ljudi nujno, da se z nevarnostjo in tveganji spopadejo tako, da se preprečijo nadaljnje nevarnosti in uporaba

sile ter tako poišče izhod iz težav, ki so posledica naravnih nesreč. To omogoča v prispevku predstavljena inovativna difuzija z dialektično teorijo sistemov, ki razkriva zapleten odnos med realnostjo in dojemanjem tveganja kot tudi zmogljivostjo za spodbudo posameznih oblik ogrožanja varnosti kot ključni predpogoj za kolektivno oziroma globalno varnost.

Elmedin Muratbegović in Haris Guso sta predstavila razvoj ekološke kriminologije ter nekatere problematične oblike ekološke kriminalitete v Bosni in Hercegovini. Poudarila sta, da je v postsocialističnih državah, kot je BiH, ekološka kriminalologija še vedno nekakšna novost, pojavi ekološke kriminalitete pa so ljudem slabo poznani. Predstavljene študije primerov so pokazale štiri posebej izrazite skupine ekološke kriminalitete: onesnaževanje zraka, nezakonito krčenje gozdov, lov, preprodajo in mučenje živali ter onesnaževanje vode. Nadaljnje analize so pokazale, da je ekološka kriminaliteta v BiH pogosto povezana z organizirano kriminaliteto in koruptivnimi dejanji, kar dodatno otežuje tako uspešnost delovanja institucij formalnega družbenega nadzorstva kot tudi znanstvenoraziskovalno delo. Prav tako se je pokazala jasna potreba po razvoju izobraževanja in po kritičnem multidisciplinarnem pristopu k raziskovanju kriminalitete zoper okolje.

Zadnji prispevek prve sekcije z naslovom *Mednarodno trgovanje z odpadki* sta predstavila Gorazd Meško in Ana Klenovšek. Poudarila sta, da je v zadnjih nekaj desetletjih svet doživel industrijski in tehnološki napredek, ki je popolnoma spremenil način življenja ljudi in s seboj prinesel tudi temnejše strani – ogromne količine odpadkov, ki so škodljive za ljudi in okolje. Da bi ljudje te odpadke odstranili iz svojega okolja, so z njimi začeli trgovati. Problem trgovine z odpadki je globalen in v primerjavi z drugimi oblikami kriminalitete še vedno v veliki meri prezrt. Prav vsaka država ima težave z upravljanjem z odpadki, saj je meja med zakonitim in nezakonitim ravnanjem z njimi pogosto zabrisana. Zaradi velikih dobičkov pa so se v posle z odpadki zelo globoko infiltrirale tudi organizirane kriminalne skupine, ki ogromne količine odpadkov brezvestno odlagajo v zapuščene jame ali kar na dno morij in oceanov, pri tem pa jim ni mar za povzročeno škodo in nevarnost za zdravje in življenje ljudi ter vseh drugih živih bitij. Avtorja sta zaključila, da zgolj sprejemanje in prilagajanje predpisov ni dovolj, ampak je treba okrepiti ozaveščenost sodobne družbe, dosledno nadzorovati transport in spravljanje nevarnih odpadkov ter zmanjšati količino proizvedenih odpadkov.

Sledila je druga sekcija, poimenovana *Okoljsko ogrožanje – izkušnje in pristopi I*, ki jo je vodila dr. Dejana Dimitrijević. Kot prva v skupini sta Miroljub Milinčić in Tijana Djordjević predstavila prispevek o upravljanju naravnih izvirov vode z namenom preprečevanja ekoloških tveganj v Srbiji. Vodni viri predstavljajo eno izmed ključnih sestavin biološkega, gospo-

darskega in družbenega razvoja, zato je njihovo zagotavljanje eden izmed ključnih problemov družbe, katerih rešitev je obvezna, ne glede na velike človeške, materialne, prostorske, ekološke, organizacijske in druge izgube in tveganja. Nove strateške usmeritve zaščite in dimenzioniranje ekoloških omejitev izpostavljajo potrebo po vzpostavitvi in izvajanju nastajajočih in akutnih zaščitnih ukrepov na lokalnih predelih posameznih ozemelj, kar se dogaja tudi v Srbiji. Vključitev teh zapletenih teoretičnih in analitičnih vsebin in njihovo dejansko izvajanje je nadgradnja v realni sistemu okoljskega ozemlja Srbije in obsega tudi nujno implicitno integracijo različnih osnovnih in uporabnih raziskav geografskega prostora.

Sledil je prispevek Igorja Winklerja in Grygorija Zharykova z naslovom *Komunalni odpadki v Ukrajini: Študija primera okoljskih groženj in reševanja problemov smetišča v Chernivtsiju*. Avtorja sta opozorila, da problem ravnanja s komunalnimi odpadki postaja vedno večji v številnih mestnih območjih, saj smetišča nezaustavljivo rastejo in se razširjajo po kmetijskih površinah. Ta problem, ki ga še posebej pospešujejo dobički, je aktualen v vsej Evropi, še posebej pa na območju porečja Donave. Problem je izrazit v številnih ukrajinskih mestih, ki imajo pogosto stara, prenatrpana in slabo zavarovana odlagališča. Rezultati analize so pokazali, da se v strugo mulja nabirajo velike količine cinka, kroma, bakra, svinca in niklja, ki iz bližnjih smetišč pronicajo v tla, od tam pa jih dež izpira v potoke in reke, tudi v Donavo. Posledično so bili ogroženi naravni habitati in tudi življenja okoliških prebivalcev, ki se prehranjujejo tudi z živalmi, ujetimi v Donavi.

V naslednjem prispevku sta Midhat Jašić in Dejana Dimitrijević predstavila možnosti za količinsko opredelitev tveganj v sistemu varne proizvodnje hrane. V proizvodnji hrane vedno prisotne nevarnosti, ki lahko vplivajo na zdravje potrošnikov. Ocena tveganja, ki zajema resnost nevarnosti, izpostavljenost tveganju in posledice, je zelo pomembna. Zato sodoben pristop k analizi tveganja zahteva pregled nadzora v vseh delih prehranske verige, od kmetije do krožnika. Avtorja poudarjata, da je ocena tveganja glede sestavin hrane, bodisi kemijskih ali mikrobioloških, odločitev, ki je sprejeta na ravni podjetja ali na državni ravni izvajanja sistema vodenja varnosti živil.

Zadnji prispevek avtorjev Hane Marie James Weingartl, Myrne Miller, Jieyuana Jianga, Barbare Drolet Neufeld, Markusa Czuba in Williama Wilsona, z naslovom *Določitev diagnostičnih zmogljivosti RVF-mrzlice pri živini*, je pravzaprav poročilo, ki povzema oceno realnega časa za odkrivanje virusa RVF v serumu in tkivih okuženih živali. Ugotovitve raziskave so pokazale, da živali ne zmorejo dovolj zgodaj razviti zadostnih ravni protiteles in alternativnih antigenov zoper virus RVF, kar nakazuje na nujnost cepljenja mladičev v čredi, da ne bi prišlo do epidemije.

Tretja sekcija na programu posveta, ki jo je vodila Katja Eman, je zajela oblike in metode družbenega nadzora nad ogrožanjem okolja. Damir Kulišič je predstavil prednosti uporabe profesionalno razvitih modelov scenarijev nesreč s strupenimi materiali pri preiskavi kraja dogodka oziroma dejanja. Analiziral je posamezne nesreče z nevarnimi snovmi in jih povezal s primeri na Hrvaškem. Pri tem je pojasnil pomen uporabe modelov za preiskavo tovrstnih krajev nesreč, kar omogoča možnost hitre policijske intervencije in lociranja kraja ključnih dokumentov. Tovrstna dejanja jim omogočajo vključevanje ustreznih forenzičnih strokovnjakov kot članov enot za preiskovanje kraja kaznivega dejanja ter za načrtovanje kakovosti faz in postopkov preiskovanja kraja kaznivega dejanja glede na dostopno znanje o pomembnih značilnostih tovrstnih nesreč s strupenimi snovmi v preiskavi.

Sledil je prispevek Bojana Dobovška in Roberta Pračka z naslovom *Reševanje problemov, povezanih s preiskovanjem dejanj ekološke kriminalitete*. Avtorja sta pritrdila, da je glavni problem na področju preiskovanja kaznivih dejanj ekološke kriminalitete pomanjkanje ustreznega znanja in izkušenj, ker gre za nove oblike kriminalitete. Zaradi tega je na splošno težko zbrati ustrezne dokaze, s katerimi bi utemeljevali in dokazovali krivdo. Natančneje, čeprav so lahko okoliščine, lastnosti in posledice takih kaznivih dejanj znane, večina teh ostaja nerešenih, saj po navadi ni mogoče določiti identitete storilca. V takih primerih je dobro sodelovanje med pristojnimi institucijami ključnega pomena. Avtorja v svoji študiji ugotavljata, da je ločnica med pristojnostmi posameznih institucij zelo tanka, zato se pogosto zgodi, da institucije rešujejo vprašanja, ki so v njihovi medsebojni pristojnosti. Dogovor in natančnejša razdelitev pristojnosti in nalog bi po mnenju avtorjev ne samo olajšala, ampak tudi povečala uspešnost preiskovanja samega kraja in vseh dejanj ekološke kriminalitete.

V nadaljevanju je Marina Malis Sazdovska predstavila prispevek z naslovom *Uporaba posebnih preiskovalnih ukrepov pri odkrivanju dejanj ekološke kriminalitete*. Posamezna dejanja ekološke kriminalitete so tesno povezana z organizirano kriminaliteto, zato je potrebna uporaba posebnih preiskovalnih ukrepov. Gre za kriminaliteto, ki se dogaja tako na regionalni kot tudi na nacionalni in mednarodni ravni in je ena izmed petih najbolj dobičkonosnih oblik kriminalitete. Avtorica je izpostavila težave policije in drugih organov pri spopadanju z organiziranimi kriminalnimi združbami na področju Makedonije, kjer še posebej izstopa tihotapljenje lesa in strupenih odpadkov. Pri tem je poudarila, da je uporaba prikritih preiskovalnih ukrepov upravičena in nujna, saj organizirane kriminalne skupine v bojih za dobiček ne izbirajo sredstev in za sabo velikokrat puščajo nedolžne žrtve.

Gorazd Meško, Klemen Bančič in Katja Eman so predstavili ukrepe situacijske prevencije zoper dejanja ogrožanja okolja. Poudarili so, da situacijsko preprečevanje kriminalitete ne vsebuje ambicije odpravljanja t. i. temeljnih vzrokov kriminalitete, ampak se z reševanjem tovrstnih vprašanj ukvarja zelo pragmatično in s konkretnimi dejanji ter izvaja ukrepe za oteževanje izvedbe prepovedanih dejanj, za povečanje tveganja, zmanjšanje dobička, odpravo opravičil, da nekdo ni vedel, da je neko dejanje prepovedano. Situacijsko preprečevanje kriminala se je v kombinaciji z večjo ozaveščenostjo ljudi o nevarnosti ekološke kriminalitete in drugih oblik ogrožanja okolja pokazalo kot relativno učinkovita oblika preprečevanja. Na koncu so avtorji predstavili tudi posamezne primere dobre prakse pri preprečevanju dejanj ekološke kriminalitete v Sloveniji.

Sledila je sekcija *Varstvo okolja in ocena tveganja*, ki jo je vodila Dejana Dimitrijević. Michele Arienzo, Christen Evan in Quayleb Wendy so predstavili prispevek z naslovom *Okoljske grožnje, ki nastanejo pri obdelavi in odlaganju agroživilske odpadne vode*. Avtorji so poudarili, da je okoljsko in gospodarsko trajnostno gospodarjenje z odpadki agroživilske in odpadne vode pomembna prednostna naloga za industrijo. Odpadne vode in druge odplake iz vinogradniških kleti in agroživilskih predelovalnic so zelo različne po količini in kakovosti, kar pa je težko upravljati. Večina odpadne vode iz vinogradniških kleti konča kot voda za namakanje različnih kultur ali gozdnih površin. Velike količine kalija in drugih snovi v odpadnih vodah imajo lahko dolgoročne vplive na tla in pridelke. Avtorji poudarjajo, da je na mestih odvajanja odpadnih voda nujno podati smernice, ki opozarjajo na previdnost glede sestave vode za namakanje in talne raztopine, da se na ta način zmanjšajo poškodbe strukture tal in rastlin.

Sledil je prispevek Avrelije Cencič, Andreje Borec in Joseja Manuela Zurda Vivaso z naslovom *Ocena tveganja in upravljanje odstranjevanja mikrobnega onesnaževanja v odpadnih vodah*. Avtorji so opozorili na nevarnost vsebnosti patogenov v odpadnih vodah, ki se uporabljajo za namakanje. Rezultati analize bakterij, ki so jo opravili v študiji, so pokazali, da odpadne vode, okužene s fekalnimi bakterijami, tudi potem, ko so bile obdelane, še vedno vsebujejo visoko število patogenih mikroorganizmov (bakterije in virusi). Avtorji so zaključili, da se izdelovalec oziroma odgovorni za predelavo odpadne vode mora zavedati tveganja, da lahko nezadostni postopki čiščenja predstavljajo nevarnost za mikrobiološko varnost prečiščene vode, kar pomeni, da taka voda ni primerna za uporabo v namakalnih sistemih.

Tretji v sekciji je bil prispevek Dejana Dimitrijević z naslovom *Nanotehnologija: Izvajanje načela previdnosti preko meja Evropske unije*. Avtorica je poudarila, da je nanotehnologija pomembna za tehnološki razvoj 21. stoletja in predstavlja potencial za doseganje velikih družbenih koristi,

vključno s pozitivnimi vplivi na okolje. Pri tem pa se pojavljajo indici o nematerialnih učinkih na zdravje ljudi in okolje, čeprav trdnih dokazov za to še ni. Največji potencial za izpostavljenost v naslednjih nekaj letih bo na delovnem mestu, v industriji in akademskih raziskovalnih institucijah. Zaradi tega je nujna dosledna uporaba pristopa REACH »brez podatkov ni trga« za izdelke, ki vsebujejo deleže proizvedenih nanomaterialov, ki bi lahko privedli do izpostavljenosti potrošnikov ali okolja. Avtorica je opozorila, da bi se tovrsten pristop moral uporabljati tudi zunaj meja Evropske unije, pri čemer meni, da je treba uporabiti previdnostno načelo, saj znanstvene raziskave kažejo, da izpostavljenost že majhni količini nanomaterialov lahko resno škoduje zdravju ljudi in okolju. V zaključku je dr. Dimitrijevičeva poudarila, da morajo vlade jugovzhodne Evrope nujno razviti prilagodljive in prožne oblike t. i. prilagodljivega upravljanja, ki omogoča ustrezen nadzor nanomaterialov.

Zadnji prispevek v sekciji sta predstavili Sonja Šoštar-Turk in Sabina Fijan. V prispevku z naslovom *Okoljski faktorji tveganja v povezavi z odpadno vodo v bolnišnici* sta predstavili rezultate raziskave o tem, kako optimizirati dobiček programa za zmanjšanje obremenitev odpadnih voda in s tem doseči bolj trajnostni postopek za bolnišnico. V bolnišnicah se voda v velikih količinah uporablja v pralnicah, pri čemer nastajajo sorazmerno visoke količine odpadne vode; te so v bolnišnicah še posebej pomembne, ker so v njih prisotni potencialno patogeni mikroorganizmi. Rezultati študije so pokazali, da je količina in tudi oporečnost odpadnih voda mogoče zmanjšati z vgradnjo online senzorja v pralni stroj, ki meri prevodnost z možnostjo urejanja odmerka natrijevega hipoklorita in s tem preprečuje predoziranje, kar zmanjša poškodbe opranega tekstila in obremenitve odpadnih vod.

Zadnji dan NATOVEGA ARW-posveta se je začel z jutranjo sekcijo *Okoljsko ogrožanje – izkušnje in pristopi II*, ki jo je vodila dr. Dejana Dimitrijevič. Elizabeta Mičović, Mario Gorenjak, Gorazd Meško in Avrelija Cencič so predstavili prispevek z naslovom *Ocena tveganja prisotnosti kemikalij v hrani z vidika varovanja javnega zdravja*. Opozorili so, da je ekstrapolacija temeljni problem pri določanju kvantitativne ocene tveganja za zdravje zaradi izpostavljenosti kemikalijam, ki so strupene za ljudi v poskusnih sistemih. Negativni učinki na zdravje zaradi kemikalij so, če ni podatkov za ljudi, običajno ocenjeni na laboratorijskih živalih po bistveno višjih odmerkih od ravni, ki so ji lahko izpostavljeni ljudje. Poleg tega so podatki, ki se pridobijo pri živalih, pogosto zavajajoči, prav tako pa se živali običajno ne odzivajo na toksične snovi na enak način kot ljudje. Avtorji so v zaključku poudarili, da je za realno oceno tveganja treba izvesti resno in zanesljivo študijo, v kateri bodo sodelovali ljudje in ne živali, saj samo taka metoda vodi do zanesljivih ocen tveganj za zdravje ljudi zaradi prisotnosti kemikalij v živilih.

V nadaljevanju je Ivica Ristović predstavil prispevek z naslovom *Okoljsko ogrožanje zraka, vode in tal v rudarskem procesu pridobivanja premoga*. Proces pridobivanja premoga z metodo rudarjenja posledično popolnoma spremeni pokrajino ter tudi onesnaži zrak, vodo in tla. Vendar ima premog še vedno temeljno vlogo pri omogočanju globalnega razvoja. Samo v Srbiji premogovniško podjetje proizvede približno 40 milijonov ton premoga in izkoplje okoli 80 milijonov kubičnih metrov rudnin na leto. Pri tem letno uničijo približno 120 hektarjev kmetijskih površin v Srbiji. Avtor je povedal, da je zavedanje pomembnosti varovanja in ohranjanja okolja vedno večje, zato tudi podjetja sama poleg uvedbe naravi prijaznih in trajnostnih metod pridobivanja in proizvodnje premoga skrbijo za ponovno vzpostavljanje in ohranjanje ravnotežja v naravi ter povrnitev prvotne podobe pokrajine, zdaj uničene zaradi rudarjenja. Pokazal je fotografije primerov uspešnega ponovnega pogozdovanja ter ustvarjanja naravnih habitatov v obliki jezer in tudi kmetijskih površin. Zaključil je, da tudi zaradi takega ravnanja premogovništvo postaja trajnostno in okolju prijazno.

Sledil je prispevek Liviua-Daniela Galatchija z naslovom *Evropa kot vir ogrožanja in glavni dejavnik za evtrofikacijo delte reke Donave in Črnega morja: Analiza stanja in upravljanje tehnoloških rešitev*. Analiza vzorcev, pridobljenih v raziskavi, je pokazala, da so vzdolž celotne obale delte Donave prisotne velike količine hranil in drugih kemikalij; zaradi tega se zelo pogosto pojavlja proces evtrofikacije, ki dramatično vpliva na varnost ekosistemov na tem območju. Avtor je v zaključku poudaril, da je potreben strožji nadzor nad vnosom snovi na kmetijske površine ter snovi na primestnih območjih okrog rečne struge, in sicer vse od njenega izvora pa do izliva v Črno morje, saj so posamezni habitati že resno ogroženi.

Zadnji v jutranji sekciji je bil prispevek Zorana Kekovića z naslovom *Okoljskovarnostni vidiki eksplozije v skladišču streliva – priložnost za oblikovanje varnostnih politik*. Avtor je v uvodu povedal, da nesreča v vojaškem skladišču predstavlja vir ogrožanja okolja, kar zahteva novo usmeritev na področju politike kriznega upravljanja in pristopa k obravnavani tematiki. V analizi nesreče v skladišču s strelivom v kraju Paračinske Utrine na hribu Karađorđe se je izkazalo, da je treba oceniti tveganje nevarnosti skladiščenih materialov in orodij za obvladovanje kriz in metod, ki so podlaga za uporabo metod, kot tudi upoštevati nove ideje za namene oblikovanja varnostnih politik.

Zadnjo tematsko sekcijo delavnice o obvladovanju ogrožanju okolja v jugovzhodni Evropi z naslovom *Ogrožanje okolja: Oblikovanje politik kot del rešitve* je vodil dr. Andrej Sotlar. Katarina Jelšovská je predstavila prispevek z naslovom *Analiza okoljskih konfliktov*, v katerem je poudarila, da je za

učinkovito preprečevanje okoljskih konfliktov potreben pregled narave, vzrokov in tudi mogočih posledic vsakega posameznega konflikta. Analiza konfliktov je pokazala, da je treba upoštevati stopnjo občutljivosti posameznega konflikta in dobro razumeti kontekst intervencij in organizacij, ki konlikte podpirajo ali jih neposredno izvajajo. Brez upoštevanja zgoraj navedenih dejstev lahko nenamerno povzročimo nastanek nasilnih konfliktov ali poslabšamo obstoječe napetosti.

Sledila je predstavitev prispevka Kataríne Kampove in Tomáša Lovečka z naslovom *Negotovost v kvantitativni analizi tveganj, ki vplivajo na človekovo varnost*. Avtorja sta poudarila, da je glavni cilj varstva pred negativnimi pojavi v vsakdanjem življenju izboljšanje varnosti ljudi, pri čemer v zadnjem obdobju še posebej izstopa okoljsko ogrožanje varnosti. V kvalitativni analizi sta avtorja povzela pristop k raziskovanju socialnih tveganj, ki temelji na posebni naravi teh tveganj in spoštuje cilje človekove varnosti. Menita, da je prepoznavanje različnih vrst negotovosti pomembno, ker omogoča ustvarjanje temeljnih teoretičnih okvirjev v modelu socialnega tveganja, ki je predpogoj za analizo tveganj in omogoča uspešno odzivanje ter reševanje nastalih okoljskih in socialnih konfliktov.

Tretji v sekciji je bil prispevek avtorja Radomila Pešića, ki je predstavil vlogo ekonomskih instrumentov pri preprečevanju ekološke kriminalitete. Avtor je poudaril, da lahko imajo pravilno projektirani in ustrezno izvajani ekonomski instrumenti za varstvo okolja in upravljanje naravnih virov velik potencial za preprečevanje ekološke kriminalitete. Model racionalnega onesnaževalca jasno nakaže uporabnost posameznih vrst ekonomskih instrumentov, ki se običajno uporabljajo na področju okoljske politike, ko tako proizvodi kot tudi fiskalni učinki ekosredstev služijo kot močno orodje v boju proti organizirani ekološki kriminaliteti. Avtor je zaključil, da se niz političnih priporočil že uveljavlja v nekaterih evropskih tranzicijskih gospodarstvih.

Zadnji je bil prispevek treh slovenskih avtorjev, Andreja Sotlarja, Bojana Tičarja in Bernarde Tominc, z naslovom *Analiza slovenske okoljske politike – od institucionalnih predlogov do uporabnih pravnih uredb*. V slovenskem prostoru opravljena analiza pravnih virov je pokazala, da se veliko področij, pristopov in politik ukvarja z vprašanjem varstva okolja in posledično družbe v najširšem smislu. Avtorji ugotavljajo, da je kljub temu še vedno težko določiti enotno, celovito in dosledno politiko varnosti, ki bi obravnavala, koliko različnih virov in vrst ogroženosti okolja bo treba reševati. Opozorili so na problem glede strateških in operativnih dokumentov, ki opisujejo kazniva dejanja zoper okolje kot posebni (namerno povzročeni) vir nevarnosti; tem je posvečeno relativno malo pozornosti, čeprav so mnoge ekološke in okoljske grožnje

lahko posledica namernih človekovih dejanj ali opustitev. V zaključku so avtorji poudarili, da je enako mero pozornosti treba nameniti vsem oblikam okoljskega ogrožanja, tako naravnim in ekološkim nesrečam kot tudi uravnavanju onesnaževanja in sanacije.

Udeleženci posveta so izpostavili ključna področja pri odzivanju na ogrožanje okolja. Ker je posvet poudarjal multi- in interdisciplinarni pristop k razumevanju ogrožanja okolja in odzivanju nanj, so bili poudarjeni področje družboslovja in mogoči odzivi posameznih družboslovnih disciplin na grožnje okolju, kot sta ekološka kriminologija in prevencija ekološke kriminalitete. Na področju naravoslovja so bili predstavljeni številni vidiki pojmovanja ogrožanja okolja in razvijajoča se nanotehnologija. Kombinirani pristopi, ki so vsebovali študije in analize primerov ogrožanja okolja ter področje politike in družbene akcije zoper nevarnost okoljskih groženj, so bili še posebej zanimivi, saj je šlo za poskuse celostnega razumevanja tematike, od razumevanja do družbene akcije. Predstavljeni prispevki in razprave so vzpostavili temelj za medsebojno sodelovanje in izmenjavo izkušenj in znanj ter vzpostavljanje mreže raziskovalcev na področju varovanja okolja v jugovzhodni Evropi in širše. Znanost ima pomembno vlogo pri odzivanju na vedno pogostejše oblike ogrožanja okolja, zato so tovrstne raziskovalne delavnice, ki omogočajo znanstveno multidisciplinarno razpravo o različnih grožnjah okolju in mogoče ukrepe za zmanjševanje, omejevanje in preprečevanje takih nevarnosti, neprecenljive.

Posvet sta sklenila direktorja NATOVEGA ARW-projekta, Gorazd Meško in Dejana Dimitrijević. Povzela sta glavne sklepe, pri tem pa v zanimivo razpravo vključila vse udeležence, ki so izrazili svoje vtise in mnenja. Vsi zbrani so pozdravili idejo o morebitnih prihodnjih raziskovalnih in izobraževalnih projektih in sodelovanju med udeleženci, saj se je v okviru posveta oblikovala zelo zanimiva in trdna mreža za preučevanje okoljskih groženj varnosti. Gorazd Meško in Dejana Dimitrijević sta udeležence seznanila še z roki, navodili in pravili za pripravo prispevkov za objavo v mednarodni publikaciji založniške hiše Springer, ki predstavlja vrhunec NATOVEGA ARW-projekta *Managing global environmental threats to air, water and soil – examples from South Eastern Europe*.

Katja Eman in Gorazd Meško

Novi »stari« varnostni izzivi – 23. letni simpozij ACUNS (The Academic Council of the United Nations), 3.–5. junij 2010, Dunaj, Avstrija

Slavnostno odprtje 23. simpozija Akademskega sveta Organizacije združenih narodov (ACUNS) je bilo 3. junija popoldne v prostorih Univerze na Dunaju. Udeležence so nagovorili Georg Winder, rektor dunajske univerze, Christer Jöhnsson, vodja ACUNS, ter Kandeh Yumkella, generalni direktor Oddelka Organizacije združenih narodov za industrijski razvoj. Po dobrodošlici in predstavitvi uspešnega dela so vsi trije poudarili pomen dela ACUNS ter pomen varnosti in njenega ogrožanja; pri tem so izpostavili pojav novih groženj, ki so jih poimenovali varnostni izzivi. Christer Jöhnsson je tudi poudaril, da je zeleni cilj ACUNS kot organizatorja letnega srečanja, da to srečanje ponudi nove ideje in nove rešitve za porajajoče se varnostne izzive. Slavnostni govornik simpozija je bil dr. Danilo Türk, predsednik Republike Slovenije. V nadaljevanju je nekdanji član Komisije Združenih narodov za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin ter ambasador Organizacije združenih narodov (OZN) v Republiki Sloveniji v svojem predavanju z naslovom Novi varnostni izzivi poudaril pomen varnosti ter njene spreminjajoče se definicije zaradi pojava novih izzivov. Pri tem je še posebej poudaril še vedno problematična področja zagotavljanja človekovih pravic, problem miru ter ekonomski, energijski in okoljevarstveni vidik ogrožanja varnosti. Posebej je izpostavil prizadevanja in dejanja OZN pri reševanju porajajočih se nacionalnih in globalnih problemov ter uspehe, ki jih je organizacija imela pri reševanju težav, ter izrazil svojo podporo tovrstnim programom. Izpostavil je tudi vlogo znanosti in akademikov pri odzivanju na spreminjajoče se koncepte varnosti.

Po slovesnem odprtju konference in gala sprejemu v prostorih dunajske univerze se je simpozij ACUNS zares začel naslednji dan v prostorih avstrijskega parlamenta. Barbara Prammer, predsednica avstrijskega državnega sveta, je v uvodnem pozdravu izrekla dobrodošlico udeležencem simpozija ACUNS in jim zaželela veliko uspešnega dela ter uresničitev zelenih rešitev oziroma odgovorov na nove varnostne izzive ter veliko idej pri razpravljanju o teh izzivih. Izrazila je veliko zadovoljstvo, da je ACUNS za letošnji simpozij izbral Dunaj.

V naslednjih dveh dneh je bilo dogajanje v okviru letnega simpozija ACUNS razdeljeno v panelna predavanja, okrogle mize in delavnice. Vsako panelno predavanje je predstavljalo tematski uvod v razdeljene delavnice in okrogle mize, ki so se potem zvrstile v popoldanskem delu konference. Prva tri plenarna predavanja, ki so potekala v prostorih avstrijskega parlamenta, so izpostavila zelo pomembne teme; naslovi teh

predavanj so bili: Načrt za zagotavljanje človekovih pravic, »Požar« znotraj OZN ter Problematika jedrskega in drugega orožja. Zelo jasno so bile izpostavljene porajajoče se težave pri zagotavljanju temeljnih človekovih pravic oziroma v posameznih delih sveta zelo hude kršitve teh pravic, ki jim različne institucije OZN včasih niso več kos. Vsa tri izpostavljena področja predstavljajo varnostne izzive, in na zadnji okrogli mizi tistega dne je dame Margaret Anstee, nekdanja namestnica generalne sekretarke OZN, upravičeno zastavila nekoliko provokativno vprašanje: »Varnost da, a za kolikšno ceno?« Koliko smo pripravljeni storiti za varnost oziroma čemu vse smo se pripravljeno odreči? V razpravi, ki je sledila, se je izkazalo, da se ljudje v zameno za varnost, če to ni zares nujno potrebno, bolj ali manj neradi odrekamo svojim pravicam in ugodnostim, ki jih uživamo.

V okviru okroglih miz so potekale zelo živahne razprave o temah, ki se sicer ne nanašajo neposredno na varnostne izzive kot take, vendar pa so z njimi posredno povezane oziroma se pojavljajo hkrati z njimi; to so kulturna raznolikost in posledični vplivi, tatvina kulturne dediščine, definiranje pojma nevarnost, boj zoper terorizem, OZN in mediji, kriminaliteta belih ovratnikov in korupcija, mednarodni vidiki o izobraževalni vlogi mednarodnih organizacij, postkonfliktni tribunali, kritični vidiki vloge dela in dosežkov OZN. Vloga in pomen ter pozitivni vidiki dela OZN so bili priznani, čeprav so se govorniki strinjali, da morajo oddelki OZN sproti reševati težave in izboljšati svoje delo.

V dveh dneh se je zvrstilo ducat različnih okroglih miz ter 25 delavnic, ki so zajele zelo specifične, pozorno izbrane teme. Delavnice so se specializirale in so bile veliko bolj tematsko usmerjene, saj so udeleženci predstavili različne študije, primere nacionalne prakse in analize ter tudi predloge rešitev, ki so se zvrstili na okroglih mizah: odgovornost posameznikov, organizacij in držav glede zagotavljanja varnosti, legitimnost in odgovornost OZN, zagotavljanje in ohranjanje miru, spol in varnost, okolje in varnost, upravljanje varnostnih vprašanj v Južni in Vzhodni Aziji, energijska varnost v 21. stoletju, Združene države Amerike kot varnostno (problematično) žarišče, vidiki vzpostavitve miru, multilateralni mehanizmi obravnavanja novih varnostnih izzivov, spreminjanje konceptov varnosti, človekove pravice in porajajoči se izzivi, mednarodni odnosi kot varnostni izziv 21. stoletja, vloga in odgovornost posameznika v procesu upravljanja varnosti, vidiki okoljske varnosti, vloga in odgovornost mednarodnih institucij, var-

nost veselja oziroma varnost v veselju, človekova varnost, preprečevanje naslednje finančne krize in vloga kontrolnih mehanizmov v tem procesu.

Na okrogli mizi z naslovom Vidiki okoljske varnosti so štirje avtorji¹ predstavili svoja dela ter razkrili štiri popolnoma različne vidike razumevanja pojma »okoljska varnost« oziroma »varnost okolja« ter zagotavljanja te varnosti na različnih ravneh in z različnimi mehanizmi. Pokazali so, kako zelo široko je področje okoljske varnosti in kako zelo različne so oblike njenega ogrožanja. Prav tako pa se je izkazalo, da je področje zagotavljanja okoljske varnosti zelo prepleteno, ali z drugimi besedami, multidisciplinarno, zato je povezovanje in sodelovanje med različnimi vedami zaželeno in tudi učinkovito. Previdnostno načelo (angl. precautionary principle) je uporabno tako na mednarodni kot tudi na nacionalni ravni. Prav tako pojavi ekološke kriminalitete, še posebej transnacionalne ali organizirane ekološke kriminalitete, ogrožajo tako države, še posebej avtohtono prebivalstvo, kot tudi globalno skupnost, še posebej če gre za organizirane oblike tihotapljenja živalskih in rastlinskih vrst, ilegalno sekanje in tihotapljenje lesa, ilegalno odlaganje nevarnih odpadkov ali trgovanje z radioaktivnimi in z ozonu škodljivimi snovmi. Vloga mednarodnega prava je pri odzivanju na omenjene probleme in pri njihovem reševanju vse prej kot zanemarljiva, prav tako pa se mora nacionalno pravo ali pravo države prilagoditi globalnim zahtevam, saj se vsak okoljevarstveni problem, čeprav je videti globalen, vedno začne in konča na nacionalni oziroma regionalni ali lokalni ravni (na primer tihotapljenje lesa se najpogosteje začne v deževnih gozdovih Azije, Afrike in Južne Amerike ter konča v obliki lesnih izdelkov v vsaki državi posameznici, še posebej v razvitih državah Severne Amerike ter Evrope in Azije).

Opazovalec, ki je v treh dneh zelo bogatega programa konference ACUNS izbiral teme, okrogle mize in sekcije, ki so ga najbolj zanimale, je lahko ugotovil, da je za »nove« varnostne izzive, predstavljene na konferenci, nekje že slišal, da so mu nekako že znani. Natančen pogled v predstavljene teme

namreč pokaže, da »novi« varnostni izzivi niso novi, ampak stari, že znani. Nekateri izmed njih so prisotni ves čas (zagotavljanje in ohranjanje miru; varovanje človekovih pravic; mednarodni odnosi itd.), na druge smo medtem že skoraj pozabili in so zdaj spet priplavali na površje (spol in varnost; finančna kriza in varnost; energijska varnost itd.), spet tretji pa so se samo nekoliko preoblikovali, a še vedno ostajajo »novi« stari varnostni izzivi (okolje in varnost; spreminjanje konceptov varnosti; človekova varnost; varnost veselja itd.). Zagotavljanje miru povsod po svetu ostaja osrednja točka razprave in najbolj problematično področje z vidika OZN in tudi širše. Konec koncev pa zrcalijo »novi« stari varnostni izzivi nekaj zares novega, to je globalni vidik problematike zagotavljanja varnosti. Kljub znanju, zavedanju ter poznavanju tragičnih posledic te problematike ostajata kršitev temeljnih človekovih pravic in zagotavljanje miru še vedno najbolj problematični in najpomembnejši temi oziroma izziva OZN in globalne družbe nasploh. Stari varnostni izzivi se pojavljajo v »novi« obliki, zato da se lahko človeštvo ponovno sooči z njihovim reševanjem in poskuša ne ponoviti preteklih napak.

Katja Eman

¹ Bojana Čučković, Pravna fakulteta Univerze v Beogradu, je v svoji predstavitvi poudarila vlogo mednarodnega okoljevarstvenega prava kot »varuha« okoljske varnosti ali »vzroka« za okoljsko ogrožanje. Bev Byron, Curtin University of Technology v Perthu, je kot svoje področje dela predstavila projekt »Varstvo občutljivih razvijajočih se in njihova pogajanja za sklenitev dogovora za ohranitev bogatih virov morskega dna«. Petar Radosavljev, Pravna fakulteta Univerze v Beogradu, je predstavil svoj predlog vnosa in upoštevanja »previdnostnega načela« v mednarodnem pravu, ki je še posebej pomemben in uporaben na področju okoljevarstvene problematike. Zadnja predstavitev, in sicer avtorjev Katje Eman in Gorazda Meška, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, se je dotaknila ekološke kriminalitete kot oblike ogrožanja nacionalne varnosti in posledično novega varnostnega izziva 21. stoletja.